

beweging – enkele uitzonderingen daargelaten – niets dan haat en afgunst gepropageerd wordt.¹

Wij willen iets op ons relaas vooruit lopen door op te merken dat een kleine tien jaar later de anarchisten zich in het enige land waar zij nog een macht van betekenis vormden, Spanje, genoopt zagen, de bedreigde republiek te hulp te komen, ja deel te nemen aan centrale regeringsorganen. Dat had gevolgen voor Nederland. Een bekende figuur in anarchistische kringen, A. L. Constandse, die een bezoek aan republikeins Spanje gebracht had, nam het initiatief tot een bundeling van wat nog aan anarchistische krachten aanwezig was. Op een conferentie die in juni 1937 plaats vond en waar niet minder dan vijftien verschillende, niemands gezag aanvaardende en dus rijkelijk met elkaar overhoop liggende groepen vertegenwoordigd waren, werd besloten tot oprichting van de Federatie van Anarchisten in Nederland. De grootste groep evenwel, de uit '22 daterende Vereniging voor Sociaal-Anarchistische Actie, weigerde aansluiting. Constandse trok zich na een jaar teleurgesteld uit dit milieu vol krakeel terug; een congres dat het Federatiebestuur voor Kerstmis 1938 belegde, kon niet doorgaan: slechts vijf deelnemers waren verschenen en de conclusies van het bestuur waren in wezen gelijk aan die welke Lansink elf jaar tevoren getrokken had. Nu sprak het van 'de verknoeide geest der anarchistische beweging hier te lande, die geheel verlopen (is) tot bespottelijk of verachtelijk persoonlijk gekibbel, waardeloos gezwets en een pacifisme dat alleen het fascisme in de kaart speelde'² – vooral aan dat laatste had Constandse zich gestoten.

De kleine anarchistische vakcentrale, het Nederlands Syndicalistisch Vakverbond, was aan de vooravond van de tweede wereldoorlog tot luttele duizenden leden ineengeschrumpeld. Dat verbond was in '23 door 'zuivere' anarchisten opgericht toen hun eigen organisatie, het Nationaal Arbeidssecretariaat, of NAS, met de communisten was gaan samenwerken. Ook dat NAS had overigens na de dood van Domela Nieuwenhuis belangrijk aan kracht ingeboet. Het ledental was van 50 000 in 1920 vijf jaar later al gedaald tot 14 000 (hoofdzakelijk bouwvakkers, gemeente-werklieden en transportarbeiders) en verminderde tot '39 nog met enkele duizenden. Hier vond de in 1882 in Rotterdam geboren agitator Henk Sneevliet een verknochte aanhang.

Sneevliet was successievelijk lid van de SDAP en van Wijnkoops SDP, oprichter in Indië van de Indische Sociaal-Democratische Vereniging, communist en vertegenwoordiger van de Communistische Internationale in

¹ *De Vrije Socialist*, 8 aug. 1928. ² De uitspraak van het bestuur wordt aangehaald in CI: *Overzicht 1939*, no. 1, p. 28.